

Н. О. Базиляк, кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури
імені Івана Боберського

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ З РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ ТРЕТЬОГО ВІКУ ЩОДО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ГРОМАДЯНАМ

Період пізньої дорослості є часом багатьох змін, які вимагають адаптації людей похилого віку до нових умов життя, для багатьох пенсіонерів цей період сприймається як час втрати наявних можливостей. Проте слід пам'ятати, що похилий вік уособлює період подальшого розвитку та продовження попередніх етапів життя, і перш за все час завдань для державної гуманітарної політики щодо системи неперервної освіти. У цей період життя активність, незалежно від її форми, є одним із факторів, що сприяють адаптації людей похилого віку до нових умов.

Університети третього віку – це заклади, які, активізуючи людей похилого віку, допомагають їм адаптуватися до змін, що відбуваються в сучасному світі, вони розвивають різні форми своєї діяльності донині. Передбачається, що університети третього віку стануть можливістю для самореалізації людей старшого віку, а також послаблять революційні настрої молоді, знайомлячи старше покоління з навчальними інституціями. Університети третього віку є також геронтологічними установами, їхня мета покращити умови життя літніх людей, а й допомогти їм у розвитку.

Участь у заняттях університету третього віку відіграє важливу роль у житті слухачів, вона активізує їх не лише інтелектуально, а й фізично та в соціальному аспекті. Нині серед літніх людей зростає інтерес до освіти протягом усього життя та увага до того, щоб залишатися активними в пізньому зрілому віці. Така ситуація є викликом для таких інституцій, як університет третього віку, особливо в епоху швидкого розвитку сучасного суспільства. Іншим важливим фактором функціонування університету третього віку є той факт, що серед літніх людей доступ до сучасних засобів комунікації з кожним роком стає все більш поширеним.

Безсумнівно, незабаром стане неминучим, що сучасні технології, такі як електронне навчання чи онлайн-журнали, отримають широке використання у навчанні старших осіб. Цей тип освіти може виявитися особливо привабливим для окремих людей, які з різних причин не можуть брати участь у заняттях у вказану дату. Використання нових технологій у навчанні людей похилого віку дасть їм можливість брати активну участь в отриманні нової інформації в різних галузях знань. Це дозволяє людям похилого віку зберігати бажання до життя, незважаючи на виникаючі проблеми та обмеження, пов'язані з віком.

Університети третього віку сприяють підтримці активності літніх людей, а також позитивно впливають на якість життя людей, які беруть участь у заняттях. Ці інституції, як у минулому, так і сьогодні, є однією з найпопулярніших форм активізації старших людей, проте з часом і університет третього віку, через доступність нових технологій, доведеться адаптувати свої навчальні плани і форми навчання до нових можливостей. Використання сучасних технологій дозволяє налагоджувати співпрацю між різними університетами третього віку, що діють у різних країнах.

У зв'язку зі зростанням доступності нових технологій онлайн-форма занять університету третього віку є цікавим напрямком розвитку діяльності цих закладів у майбутньому. Ефективна комунікація може стати формою урізноманітнення освітніх програм, шансом для слухачів вивчити іноземну мову, а також можливістю зав'язати цікаві знайомства та поглибити знання з іншими культурами. Університети третього віку належать до системи постійної освіти, вони мають зміцнювати здоров'я, стимулювати розумову та фізичну активність та творче самовираження.

Ключові слова: державна гуманітарна політика, університет третього віку, соціальна комунікація, старші люди, світовий досвід, освітній розвиток.

N. O. Bazyliak. World experience of formation of the state humanitarian policy on development of activity of universities of the third age concerning rendering of educational services to citizens

The period of late adulthood is a time of many changes that require the adaptation of the elderly to new living conditions, for many retirees this period is perceived as a time of loss of existing opportunities. However, it should be remembered that old age represents a period of further development and continuation of the previous stages of life, and above all – the time of the next tasks for the individual. During this period of life, activity, regardless of its form, is one of the factors contributing to the adaptation of the elderly to new conditions.

Third age universities are institutions that, by activating the elderly, help them adapt to the changes taking place in the modern world, they are developing various forms of their activities to this day. It is expected that the universities of the third age will be an opportunity for self-realization of older people, as well as weaken the revolutionary mood of young people, introducing the older generation to educational institutions. Universities of the third age are also gerontological institutions, their goal is to improve the living conditions of the elderly, but also to help them develop.

Participation in the classes of the third age university plays an important role in the life of students, it activates them not only intellectually, but also physically and socially. Today, older people are growing interested in lifelong learning and paying attention to staying active in later adulthood. This situation is a challenge for institutions such as the University of the Third Age, especially in the era of rapid development of modern society. Another important factor in the functioning of the University of the Third Age is the fact that among the elderly access to modern means of communication is becoming more common every year.

Undoubtedly, it will soon be inevitable that modern technologies, such as e-learning or online journals, will be widely used in the education of older people. This type of education may be particularly attractive to individuals who, for various reasons, are unable to participate in classes on that date. The use of new technologies in the education of the elderly will enable them to take an active part in obtaining new information in various fields of knowledge. This allows the elderly to maintain a desire to live, despite the problems and limitations associated with age.

Third-year universities help to support the activities of older people, as well as have a positive impact on the quality of life of people who participate in classes. These institutions, both in the past and today, are one of the most popular forms of activating older people, but over time, the university of the third age, due to the availability of new technologies, will have to adapt their curricula to new opportunities. The use of modern technologies allows to establish cooperation between different universities of the third age, operating in different countries.

Due to the growing availability of new technologies, the online form of classes at the University of the Third Age is an interesting direction for the development of these institutions in the future. Effective communication can be a form of diversification of educational programs, a chance for students to learn a foreign language, as well as an opportunity to make interesting acquaintances and get to know other cultures. Third-year universities belong to the system of continuing education, they should promote health, stimulate mental and physical activity and creative self-expression.

Key words: state humanitarian policy, university of the third age, social communication, senior people, world experience, educational development.

Постановка проблеми. Старіння населення зацікавило багатьох дослідників цією важливою проблемою, оскільки гідна старість є важливою для якості життя. Тому важлива роль у підготовці людей до старості відводиться університетам третього віку, основною метою яких є стимулювання людей похилого віку до активної діяльності. На даний час дуже стрімкий прогрес цивілізації викликає необхідність виховувати особистість протягом усього життя.

Місією університетів третього віку є проведення досліджень старості та старіння з метою оптимізації життя людей похилого віку, а також сприяти їх всебічному розвитку, зазначені заклади підтримують інтелектуальну, фізичну та творчу мобілізацію старших осіб. Люди, які беруть участь у цьому процесі, легше пристосовуються до змін, навіть у літньому віці, вони більш м'яко проходять процес становлення старшого, завдяки освіті пенсіонери набувають та оновлюють знання протягом життя [2]. Потреба та бажання продовжувати освіту дорослих безпосередньо залежить від рівня освіти, це стосується і людей похилого віку.

Багаторічна діяльність університетів третього віку змінила імідж літньої людини, показала їм можливість навчання, інтелектуальної діяльності, художньої та фізичної діяльності, слухачі університету третього віку виявилися здоровішими за своїх однолітків, активнішими та позитивнішими щодо свого життя та майбутнього. Виявляється, літні люди готові змінити свої погляди, поповнити свої знання, шукати нові інтереси, слухачі університету третього віку цінують особистий контакт.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій. Навчання літніх людей передбачає неформальну освіту як частину життя, включаючи соціальні зустрічі, які дають знання та формують спосіб мислення про світ шляхом обміну інформацією. Зокрема, Е. Трафіалек широко досліджує моделі університету третього віку, дослідник генезису університету третього віку пов'язує відповідні зміни з діяльністю Міжнародного геронтологічного товариства, Європейського об'єднання із соціальних питань, Міжнародного центру соціальної геронтології.

Формалізовані моделі освіти відходять у минуле, з'являється самоосвіта, що охоплює всю структуровану навчальну діяльність, яка не відповідає визначенню традиційної освіти. Отже, нішу типологію моделі університету третього віку представляє канадський професор Дж. Дескот. Вона заснована на фінансуванні університетів, а у Франції, Чехії та Китаї їх фінансує Міністерство освіти. У цій типології немає університетів третього віку, які фінансуються за рахунок особистих внесків. Це той випадок, коли університети третього віку є факультетами закладу, а слухачі платять за відвідування певних занять, дані кафедри працюють добре і часто є одними з найкращих університетів, як це було в університеті Ліона і Сорбонні.

Метою статті є вивчення світового досвіду із можливістю імплементації державної гуманітарної політики у розвитку діяльності університетів третього віку з надання освітніх послуг громадянам.

Виклад основного матеріалу. Перший університет третього віку був заснований у Франції, в Тулузі в 1973 році, його створив професор міжнародного права та соціології П'єр Веллас. П'єр Веллас спілкувався з людьми похилого віку, під час перебування в Марокко та Алжирі він також спостерігав і розмовляв з людьми похилого віку, а також вирізнявся трьома поглядами: прагненням до інновацій, вірністю і наполегливістю. У нього було бажання створювати нові установи, проводити нові дослідження та реалізовувати нові проекти, Веллас

помітив необхідність створення закладу, який давав би можливість активізації та безперервній освіті людей у пізньому зрілому віці.

Значення мав і той факт, що обов'язок надавати освіту протягом усього життя був покладений на університети французьким Законом про вищу освіту 1968 р. П'єр Веллас, після вивчення геронтології та права, заснував першу експериментальну літню школу для пенсіонерів у Тулузі в 1972 році. Оскільки ця школа була дуже популярна серед літніх жителів міста, у 1973 році він створив перший університет третього віку. Даний заклад був доступний кожній людині пенсійного віку, вступних іспитів і кваліфікації не було, все, що вам потрібно було зробити, це заповнити анкету та сплатити мінімальний вступний внесок [3]. Велика популярність університету третього віку в Тулузі надихнула на створення цього типу закладу в інших регіонах Франції, дана модель прижилася в більш ніж 60 французьких закладах.

До 1979 року в класах університету третього віку брали участь понад 2000 слухачів. Усі французькі університети третього віку на початку та наприкінці 1970-х належали до університетів, використовували їхню інфраструктуру та роботу викладачів. Навчальна програма була адаптована до потреб людей похилого віку та охоплювала питання соціально-медичних проблем старших людей. Перший університет третього віку був розроблений для активізації та навчання людей, які не змогли отримати знання в молодості, проте головною метою університету третього віку було покращення якості життя людей похилого віку. Не менш важливою метою була можливість розширення знань про процеси старіння, а також проведення досліджень у галузі геронтології.

У 1975 році була створена Міжнародна асоціація університетів третього віку (AIUTA), через рік асоціація розпочала свою роботу. Основним завданням асоціації, як на початку її існування, так і зараз, є міжнародна співпраця та обмін інформацією між університетами третього віку по всьому світу. У 1975 р. вже існували університети третього віку в Бельгії, Швейцарії, Польщі та Італії, інші заклади такого типу були створені й в інших країнах, а не тільки в Європі. Зараз університети третього віку працюють на всіх континентах, їхня діяльність набула світового успіху, зокрема перший університет третього віку в Китаї був заснований в 1983 році у провінції Шандун, статистика свідчить, що в Китаї на кінець 1999 р. було вже 16 676 таких закладів.

В Австралії перший університет третього віку був створений в 1984 році в Мельбурні, навчальна система цього університету третього віку була заснована на британській моделі. Протягом наступних 10 років після створення першого університету третього віку в Мельбурні кількість цих закладів в Австралії зросла до 108 незалежних груп. Створення та розвиток університету третього віку, безсумнівно, сприяло поширенню знань про проблеми старості у світі, що в свою чергу призвело до створення багатьох інших організацій, метою яких є покращення якості життя людей похилого віку [1].

Нині у світі має перевагу французька модель, пов'язана з академічним центром, та британська, що діє в рамках взаємодопомоги. Французька модель була прийнята в таких країнах, як: Бельгія, Швейцарія, Польща, Італія та Іспанія. Університет третього віку, що працює на основі цієї моделі, базується на тісній співпраці з традиційним університетом, вони ведуть як викладацьку, так і науково-дослідницьку діяльність, а викладачами є переважно академічні викладачі. Діяльність більшості закладів фінансується за рахунок особистих внесків, субсидій місцевої влади, пожертвувань приватних спонсорів, а також коштів, отриманих від державних університетів. Значною мірою учасниками занять є люди пенсійного віку, але зазвичай вік 60 років не потрібен.

Британська модель університету третього віку, яка також називається Cambridge, була створена в 1981 році, її представив Пітер Ласлетт, якого часто називають батьком британської моделі. Вона передбачає, що старість – це не демографічна, а соціальна категорія, британська модель спирається на самодопомогу слухачів і зазвичай не пов'язана з традиційними навчальними закладами. Ця модель базується на припущенні, що «ті, хто навчається, повинні також вчити, а ті, хто навчає, також повинні вчитися». Тому, у британській моделі немає відмінності між викладачем і слухачем, а члени університету третього віку вільні у виборі предметів і методів навчання.

Автономність у даному аспекті має великий вплив на планування навчальних програм, які адаптовані до очікувань людей старшого віку. Тому особи, які є економічно неактивними і вже не мають сімейних обов'язків, мають можливість навчатися в університетах третього віку. Британський тренд університету третього віку поширився в основному на Великобританію, Австралію, Ірландію та Нову Зеландію. Через різноманітність систем освіти та умов розвитку суспільств в окремих країнах змінювалася модель та сфера діяльності університетів третього віку.

Північноамериканська модель зони французької мови є поєднанням англосаксонської та французької моделей, університетську формулу занять доповнює значна участь студентів при виборі тем викладання. Південноамериканська модель характеризується зв'язками з університетом, однак студенти університету – це не лише люди старшого віку, а й також соціально відсторонені люди. Китайська модель робить акцент на традиційному мистецтві, ремеслах і формуванні фізичної гармонії літніх людей, в її основі лежить вчення, згідно з яким правильна освіта має бути не тільки корисною для окремої людини, але й іти на користь суспільства в цілому.

Під якістю життя уособлюється детермінанта задоволеності, перспектива успішної старості у сприйнятті людей похилого віку [5]. Якість життя в психологічних визначеннях, часто визначається задоволеністю індивіда

оптимальною якістю власного життя. Задоволеність може бути загальною оцінкою рефлексії життя, здоров'я чи стосунків з іншими людьми, а якість життя відображає емоційне та когнітивне ставлення до конкретних сфер життя. Безумовно, геронтологічні кола вплинули на розвиток університету третього віку, але крім класичної моделі, завжди існують різні проміжні типи. Тому, на додаток до класичної моделі, установа, що працює в університеті, котра займається дослідженнями, навчанням та ініціюванням творчої діяльності, стали з'являтися проміжні моделі, в яких домінувала одна галузь.

Певною мірою це виражалось такими назвами: університет вільного часу, університет часу в розпорядженні, університет кожного віку, академія старших, академія ветеранів, університет між поколіннями, а нещодавно університет четвертого віку, однак класична французька модель є актуальною і вважається базовою. В університетах третього віку викладають іноземні мови, мову жестів, комп'ютерні навички, а також каліграфію, живопис, танці, вирізання з паперу, гру на інструментах та основи природної медицини. Зокрема онлайн-університет працює в Австралії як університет третього віку для Австралії, але також відкритий для учасників з усього світу, інтернет дозволив Австралії запустити курси рідної мови.

Деякі університети третього віку спонсоруються різними закладами, у тому числі коледжами, безкоштовно надаючи приміщення. У багатьох університетах третього віку викладачі та організатори проводять заняття, послуги секретаря та все роблять безкоштовно. Волонтери прибирають кімнати, надсилають повідомлення, платити потрібно лише за телефони, світло та опалення [4]. Деякі університети третього віку часто є асоціаціями, і участь у заняттях вимагає сплати членського внеску, китайські університети третього віку безкоштовні в сільській місцевості, а в містах учасники платять.

Учасники також сплачують членський внесок для федерації університетів третього віку у своїй країні та AUNTA – для Міжнародної асоціації університетів третього віку. У Квебеку, Канада, проходить семінар у вигляді розповіді про життя, знання старших в суспільстві, історія життя, це автобіографічний семінар, який спонукає вчитися на своєму житті, типовому для біографічної дидактики. Протягом багатьох років університет третього віку в Лодзі (Польща) викладає есперанто та японську мову, поєднуючи зі вступом до японської культури. Мовний курс не лише полегшує використання мови, але також має на меті допомогти зламати стереотипи німця.

Оцінювання процесу навчання літніх людей, як правило, не відбувається в університетах третього віку, дані університети є відкритими навчальними закладами, крім плати, вони не вимагають жодних інших форм утримання. Свобода використання повна, виконувати ці добровільні зобов'язання не потрібно. Однак є установи, які накладають на учасників конкретні зобов'язання, старші люди, якщо вони вирішать брати в них участь, повинні їм підкоритися. Одним з них є Відкритий університет в Англії. С. Кленнелл вивчав участь літніх людей у цьому університеті, хоча більшість 60-річних і 70-річних отримали низькі та середні оцінки, 12,4% закінчили цей складний і вимогливий університет з гарною або позитивною оцінкою.

Міжнародні дослідження організовуються в рамках проектів Grundwig, у ньому беруть участь університети третього віку з Німеччини, Іспанії, Польщі та Італії. Дослідження через Інтернет стало важливою тенденцією в роботі університету третього віку, у 1998 році в Німеччині був представлений цілий перелік тем дослідження, що здійснюються через Інтернет. Цей дослідницький потік проходить під патронатом Ульмського дослідницького центру, який співпрацює з міланським Eu-106 Articles – Seniors in the science community ropean network learning in Later Life, заснований у 1995 році.

Подібні заклади з'явилися на інших континентах на додаток до World університет третього віку в Австралії, у 1997 році був створений університет без кордонів у Бразилії, а подібний університет працює в Чилі. Навіть традиційна Італія розробила програму «Від пера до комп'ютера». За програмами Grundwig і Socrates організовується польський університет третього віку «Відкриті двері Європи», в якій беруть участь студенти центрів з Польщі, а також з Німеччини, Іспанії та Італії.

Висновки із досліджуваного матеріалу і перспективи подальших розвідок в цьому напрямку. Університети третього віку стали закладами, які застосовують нові компетенції, технології навчання та крокування в ногу з сучасністю, безперервна освіта – це не тільки привілей, вона стала обов'язком, необхідністю. Організатори університету третього віку бачать в аудиторії силу, яка не може бути пасивною масою, було проаналізовано ставлення літніх людей до інформації, поданої у пресі, радіо та телебаченні. У структурі університету третього віку повинні бути створені дискусійні клуби, кожен університет має мати речника, осіб, які ініціюють дискусії та контакти із ЗМІ.

Соціальна партнерська функція університету третього віку дуже важлива, хоча у слухачів часто не вистачає терпіння, вони поспішають, займають зручніші місця, водночас думають про друзів, передають їм привітання. Слухачі університетів формують органи самоврядування, старші люди включають студентство у свої життєві проекти, вони мріють про оволодіння іноземною мовою, що практикується під час прямого та непрямого контакту на заняттях. Університети третього віку повинні співпрацювати у створенні знання, у його розвитку, завдяки їм має розвиватися геронтологія, що стосується старості та процесів старіння.

Список використаних джерел:

1. Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С., Ткаченко Л.Г., Ковтун Н.В. Вимірювання якості життя в Україні. Київ, 2013. 48 с.
2. Рингач Н.О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: монографія. Київ: НАДУ. 2009. 296 с.
3. Савчин М.В. Психічне та особистісне здоров'я громадян як чинник національної безпеки. *Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. Психологічна*. 2012. № 2. С. 142-150.
4. Ситник Т. І. Механізми реалізації державної соціально-економічної політики щодо формування громадського здоров'я на етапі суспільних трансформацій в Україні. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління*. 2019. Вип. 1 (10). URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Сутнык2019.pdf> (дата звернення: 11.12.2021).
5. Шафранський В.В., Слабкий Г.О., Качала Л.О. Основи Європейської політики і стратегія для XXI століття: стратегічне керівництво в інтересах здоров'я. *Економіка і право охорони здоров'я: наук.-практ. журн.* 2016. № 2 (4). С. 72-75.

References:

1. Libanova, E.M., Hladun, O.M., Lisohor, L.S., Tkachenko, L.H. & Kovtun, N.V. (2013). *Vymiryuvannia iakosti zhyttia v Ukraini*. Kyiv.
2. Rynhach, N.O. (2009). *Hromads'ke zdorov'ia iak chynnyk natsional'noi bezpeky* [Public health as a factor of national security]. Kyiv: NADU.
3. Savchyn, M.V. (2012). *Psykhichne ta osobystisne zdorov'ia hromadian iak chynnyk natsional'noi bezpeky* [Mental and personal health of citizens as a factor of national security]. *Nauk. visn. L'viv. derzh. un-tu vnutr. sprav. Ser. Psykholohichna [Scientific Bulletin of Lviv. state un-tu vnutr. affairs. Ser. Psychological.]*, 2, 142-150.
4. Sytnyk, T. I. (2019). *Mekhanizmy realizatsii derzhavnoi sotsial'no-ekonomichnoi polityky schodo formuvannia hromads'koho zdorov'ia na etapi suspil'nykh transformatsij v Ukraini* [Mechanisms for implementing public socio-economic policy on the formation of public health at the stage of social transformation in Ukraine]. *Visnyk natsional'noho universytetu tsyvil'noho zakhystu Ukrainy. Derzhavne upravlinnia [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Governance]*, 1 (10). Retrieved from <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Сутнык2019.pdf>.
5. Shafrans'kyj, V.V., Slabkyj, H.O. & Kachala, L.O. (2016). *Osnovy Yevropejs'koi polityky i stratehiia dlia XXI st.: stratehichne kerivnytstvo v interesakh zdorov'ia* [Fundamentals of European Policy and Strategy for the 21st Century: A Strategic Guide to Health]. *Ekonomika i pravo okhorony zdorov'ia: nauk.-prakt. zhurnyk [Economics and law of health care: scientific-practical. magazine]*, 2 (4), 72-75.